Δεκέμβρης 2008: Η επίκαιρη ερώτηση της Εξέγερσης

του Νίκου Κατσιαούνη

Δέκα χρόνια πέρασαν από το μεγάλο συμβάν του Δεκέμβρη του 2008. Δέκα χρόνια από μια μεγαλειώδη εξέγερση που ήρθε να ραγίσει τη βιτρίνα της κανονικότητας και να θρυμματίσει τη σιωπή μιας κοινωνίας που έδειχνε να ασφυκτιά μέσα στα ήδη φθαρμένα υλικά ενός κόσμου σε εμφανή παρακμή.

Η εξέγερση του 2008 έρχεται σε μια στιγμή όπου η μεταπολιτευτική ουτοπία του παρασιτικού καταναλωτισμού και της κενής ευδαιμονίας είχε αγγίξει τα όριά της. Η έννοια της πολιτικής είχε ήδη καταστεί ένα κενό σημαίνον, μια εντελώς λειτουργική παρά αποφασιστική πλευρά ενός συστήματος που αδυνατούσε να νομιμοποιήσει τα θεμέλια εγκυρότητάς του. Ίσως γι' αυτό ο Δεκέμβρης να αποτέλεσε ένα αντεστραμμένο είδωλο,[1] ένα κάτοπτρο, τα έσχατα επιφάνεια ενός κόσμου που έδειχνε να βυθίζεται σε μια κρίση νοήματος η οποία σφιχταγκάλιαζε τους θεμελιώδεις θεσμούς και τις αξίες που μας συγκροτούν ως κοινωνία και ως άτομα. Ήδη οι πρώτες βροντές από τη θεομηνία της επερχόμενης κρίσης είχαν δημιουργήσει μια ζοφερή εικόνα ενός μέλλοντος όπου οι υποσχέσεις για ειρήνη, ασφάλεια και ευτυχία έδιναν τη θέση τους στον φόβο και την απουσία ελπίδας.

Από τα πρώτα λεπτά μετά την εν ψυχρώ εκτέλεση του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, ένα πλήθος κόσμου διαχέεται στους δρόμους της Αθήνας εκφράζοντας την οργή του για την αστυνομική και κρατική αυθαιρεσία. Το γεγονός ότι η δολοφονία έγινε στα Εξάρχεια, μια κατεξοχήν «κινηματική περιοχή» με έναν μεγάλο αριθμό οργανωτικών και συμβολικών πόρων, με συμπαγή δίκτυα που είναι σε μια διαρκή αγωνιστική ετοιμότητα, είχε τον αντίτυπό του στην ενεργοποίηση των τοπικών κινηματικών δικτύων ώστε να συμβάλλουν από τις πρώτες κιόλας στιγμές στη διεύρυνση των

κινητοποιήσεων.[2] Αυτά τα οργανωτικά δίκτυα μπορούν να λειτουργήσουν ως η συγκολλητική ουσία των υποκειμένων, δημιουργώντας δυνατότητες συμμετοχής. Η άμεση αντίδραση των κινηματικών δυνάμεων και οι κινήσεις τους για απάντηση στη δολοφονία του Γρηγορόπουλου έπαιξαν έναν θετικό ρόλο,[3] χωρίς φυσικά να αποτελεί τη μοναδική αιτία της συμμετοχής του πλήθους στις εξεγερσιακές διαδικασίες.

> *Από την εκκίνηση σχεδόν των συγκρουσιακών γεγονότων έγινε αντιληπτό ότι το συμβάν του Δεκέμβρη δεν μπορούσε να χωρέσει στα ήδη μουχλιασμένα θεωρητικά εργαλεία των επίδοξων επαγγελματιών της πολιτικής.*

Αντίθετα, οι πολιτικές κατηγορίες και τα οπλοστάσια των πολιτικών εννοιών που επιστρατευτήκαν για την κατανόηση του Δεκέμβρη έδειξαν ότι οι ίδιες αυτές περισσότερο παραμένουν ένα σύμπτωμα της κοινωνικής κρίσης νοήματος και της κοινωνικής παρακμής.[4] Όσοι περίμεναν την εργατική τάξη και τα σωματεία με τις φόρμες της δουλειάς να κατέβουν και να στήσουν τα νέα Σοβιέτ, όσοι περίμεναν την ενσωμάτωση και την εκλογική αποτύπωση αυτής της οργής, όσοι θεώρησαν ότι θα αποτελέσουν τους πρωτοπόρους της βίαιης αντιπαράθεσης με το κράτος μάλλον διαψεύστηκαν οικτρά.

Ο Δεκέμβρης αποτέλεσε τη στιγμή που η πολιτική της ελευθερίας εκφράστηκε στους δρόμους από τους από τα κάτω, από το πλήθος των ανθρώπων που αναζήτησαν ένα καινούργιο νόημα. Γι’ αυτό αποτέλεσε μια κραυγή προς το είναι της ύπαρξης, μια νέα ενότητα και έναν νέο καθοριστικό δεσμό, μια προτροπή προς την πολιτική ανυπακοή.[5] Ο ετερόκλητος όγκος των υποκειμένων κατέλαβε την κεντρική πολιτική σκηνή αμφισβητώντας την ανοιχτά και έμπρακτα. Ήταν η στιγμή που οι άνθρωποι χωρίς φωνή απέκτησαν δύναμη και έγιναν ορατοί. Ο φονεύσιμος άνθρωπος, η κυριαρχία του δικαίου επί της ζωής, η ζωή που είναι άξια να βιωθεί βρήκε την εφαρμογή της στο σώμα ενός δεκαπεντάχρονου μαθητή, προκαλώντας ένα κοινωνικό σοκ που ίσως μόνο η εξέγερση

θα μπορούσε να είναι η απάντηση.

Ένα κομβικό σημείο που καθόρισε τον χαρακτήρα της εξέγερσης ήταν ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας του δημοσίου χώρου ως χώρου ελεύθερης επικοινωνίας και πολιτικής απόφασης. Από τις πρώτες στιγμές των κινητοποιήσεων ένα πλήθος κόσμου καταλαμβάνει δημόσια κτίρια (δημαρχεία, πανεπιστημιακές σχολές, κρατικά κτίρια κ.λπ.) τα οποία τα μετατρέπει σε κέντρα αγώνα, κέντρα διαβούλευσης και οσμώσεων, από τα οποία δημιουργούνταν η πολιτική και οι δράσεις των συμμετεχόντων. Αυτή η απελευθέρωση και η επαναδιεκδίκηση των χώρων έκανε τους εξεγερμένους να επαναορίσουν το δημόσιο μακριά από τον κρατικό ή τον αγοραίο χαρακτήρα του, δηλαδή ως έναν χώρο δημόσιο, ελεύθερο και κοινωνικό. Έναν χώρο όπου η εξουσία δεν θα μπορούσε να εκφραστεί ως αυθεντία, να βρει τον απαραίτητο ζωτικό χώρο αναπνοής – η ένταση αυτής της διεκδίκησης είναι που θα δώσει καρπούς στις μεγάλες κινητοποιήσεις του κινήματος των πλατειών δύο χρόνια μετά.

> *Ο τρόπος εκδίπλωσης και ανάπτυξης των υποκειμένων στην εξέγερση βρίσκεται σε ένα κοινό πνεύμα με τις σύγχρονες εξεγέρσεις των δυτικών μητροπόλεων των τελευταίων χρόνων (Σιάτλ, Λος Άντζελες, γαλλικά προάστια).*

Σε αντίθεση με το οργανωτικό σχήμα των νεωτερικών χρόνων, όπου η ενότητα παράγεται από ένα ηγεμονικό υποκείμενο, ο Δεκέμβρης του 2008 ήταν το συμβάν όπου οι δράσεις δεν είχαν ένα ενιαίο κέντρο, ένα συμπαγές πλαίσιο αιτημάτων, μια ενιαία ταυτότητα, αλλά αντίθετα η ποικιλία των διαφορετικών ατομικοτήτων και συλλογικοτήτων, η πολυμορφία των δράσεων, η ανοιχτότητα των διαφορών, η οριζόντια δικτύωση, η χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών, όλα αυτά συγκρότησαν ένα κοινωνικό πλήθος το οποίο δεν άργησε να δημιουργήσει ένα «εμείς» απέναντι στους εξουσιαστικούς μηχανισμούς.[6] Αυτό το πολυφωνικό σμήνος έκανε πράξη την ισότητα και την ελευθερία, την άμεση δημοκρατία, την αυτοδιαχείριση και την αυτοοργάνωση μέσα στις ίδιες του τις

δομές δράσης.[7]

Ο Δεκέμβρης διεμβόλισε το σύνολο του κοινωνικού ιστού. Η εκπυρσοκρότηση του όπλου ακούστηκε σε όλους τους καταπιεσμένους και η σφαίρα καρφώθηκε στην καρδιά μιας γενιάς. Η νεολαία είδε το όπλο του αστυνομικού να στρέφεται εναντίον της, κι έτσι εξοβέλισε από τη «δική της στιγμή» κάθε ρητορική που η κοινωνία της ιδιώτευσης και του ατομικού συμφέροντος είχε επιβάλλει. Η βία των εξεγερμένων ήταν η αντίδραση απέναντι στην κρατική δολοφονία και σε μια κοινωνία γεμάτη φανταχτερά εμπορεύματα που όλο και λιγότεροι πλέον είχαν/έχουν πρόσβαση. Πολλές κριτικές έχουν γραφτεί για τη βία των Δεκεμβριανών του 2008 από καθωσπρέπει δημοσιολόγους, αγράμματους δημοσιογραφίσκους και καλοβολεμένους διανοούμενους που θέλησαν να φέρουν στα μέτρα τους ένα συμβάν που τους ξεπερνούσε. Αλλά ας είμαστε ξεκάθαροι. Εύτακτη εξέγερση δεν υπάρχει, κι αν κάποιος γνωρίζει έστω και μία ας την ονοματίσει. Αυτό που αποπειράθηκαν να κάνουν οι δεκεμβριστές ήταν η βίαιη διάλυση ενός επικοινωνιακού παραδείγματος που αντανακλούσε μια εξίσου συμβολική εκμηδένιση του συνόλου της κοινωνίας.[8] Αλλά όσοι δεν εμμένουν πλέον μόνο στις νύχτες της φωτιάς, μπορούν εύκολα να δουν ότι τον Δεκέμβρη του 2008 οι πειραματισμοί των συμμετεχόντων ώστε να ψηλαφήσουν έναν νέο αξιακό κώδικα παρήγαγε ποικίλα αποτελέσματα, τόσο στο πεδίο της τέχνης και της πολιτισμικής δημιουργίας όσο και σε αυτό της πολιτικής σκέψης και δράσης.

Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε ότι ο Δεκέμβρης του 2008 αποτέλεσε για τον δυτικό κόσμο την πρώτη εξέγερση του τέλους των καπιταλιστικών υποσχέσεων για μια ζωή με ευτυχία και ευημερία. Οι κραυγές των εν Ελλάδι εξεγερμένων ακούστηκαν μέχρι τα επιτελεία των διεθνών κυρίαρχων ελίτ, δημιουργώντας μια εμφανή αναταραχή. Πολλοί αναρωτιούνται πλέον τι έμεινε από την εξέγερση του 2008; Αλλά αυτή είναι μάλλον μια ερώτηση του παλιού προς το νέο. Οι θεσμίσεις που παράγουν οι εξεγέρσεις στο κοινωνικό πεδίο είναι υπόρρητες, διαχέουν υπόρρητα στο κοινωνικό φαντασιακό νέες σημασίες και νοήματα τα οποία

συνήθως απελευθερώνουν νέες δυναμικές που σταδιακά γίνονται εμφανείς στο κοινωνικοϊστορικό πεδίο, συμβάλλοντας στη δημιουργία νέων αξιακών και πραξεολογικών κωδίκων και δεδομένων. Αν ο Δεκέμβρης δεν ήταν απάντηση αλλά ερώτηση, όπως έγραφε το σύνθημα στους τοίχους, τότε αυτή η ερώτηση μας απευθύνεται και σήμερα. Και δεν είναι άλλη από τη βούληση και την πίστη για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου στον αντίποδα του σημερινού.

Πρώτη δημοσίευση στην Εφημερίδα των Συντακτών

1 Βλ. Γιώργος Μερτίκας, «Ο Δεκέμβρης του μέλλοντός μας», στο Σημειώσεις, τχ. 71, Ιούνιος 2010.

2 Βλ. Δημήτρης Παπανικολόπουλος, Δεκέμβρης 2008. Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016.

3 Το πανεπιστήμιο της Νομικής και το Πολυτεχνείο καταλήφθηκαν το βράδυ της δολοφονίας από τις κινηματικές δυνάμεις και αποτέλεσαν δύο κεντρικά σημεία αγώνα στην εξέγερση.

4 Γιώργος Μερτίκας, ό.π.

5 Φιλήμονας Πατσάκης, Ο ευτυχισμένος Σίσυφος, Εξάρχεια, Αθήνα 2013, σελ. 11.

6 Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Οι πολιτικές της ελευθερίας. Αγωνιστική δημοκρατία, μετα-αναρχικές ουτοπίες και η ανάδυση του πλήθους, Εκκρεμές, Αθήνα 2011, σσ.56-58.

7 Ό.π.

8 Γιώργος Μερτίκας, ό.π.